

A large bison with thick brown fur and curved horns stands in a field. The background shows a body of water and a hazy sky. The text 'Wisent nieuwe grote grazer' is overlaid on the bottom half of the image.

Wisent nieuwe
grote grazer

Met de introductie van de Wisent in Nationaal Park De Kennemerduinen is Nederland weer een nieuwe grote grazer rijker. Een kleine groep 'fanatici', zoals ze zichzelf noemen, heeft het enige overgebleven wilde rund van West-Europa opgehaald. Ze zien voor de Wisent een belangrijke rol weggelegd binnen het natuurbeheer. De vraag is of Nederland niet doorslaat. Natuurmonumenten acht Frankrijk en Duitsland meer geschikt voor het houden van Wisenten.

Door: Robert Ellenkamp

Fotografie: Robert Ellenkamp, I-stock, Leo Linnartz

Emotie speelt zeker een grote rol. Zonder een grote betrokkenheid bij een kleine groep fanatici om de Wisent naar Nederland te halen, was het ook nooit gelukt.' Aan het woord is Leo Linnartz van Ark natuurontwikkeling. Terwijl hij door een verreiker tuurt om een glimp van de drie Wisenten op te vangen in natuurgebied Het Kraansvlak tussen Zandvoort en Haarlem, verdedigt hij het nut van de introductie.

Naast het basisverlangen om oorspronkelijke grote grazers te herintroduceren, kan de Europese variant van de bizon volgens Linnartz ook een nuttige rol spelen in grote Nederlandse natuurgebieden. Het zijn zogenaamde intermediale feeders. In hun graasgedrag staan ze in tussen runderen die voornamelijk grassen eten en browsers die leven van twijgen, knoppen en takken. 'Hun voorkeur zal net als bij alle graasdieren uitgaan naar vers eiwithoudend gras. Bij een tekort schakelen ze over naar struiken en bomen. Daardoor houden ze bossen open en krijgen lichtminnende plantensoorten meer kans. Vegetatie die nu vooral in houtwallen en bosranden voorkomt, vind je straks terug door het hele bos. Kortom, de soortenrijkdom in natuurterreinen waar Wisenten lopen neemt enorm toe.'

Edelhert

Uniek is de rol van de Wisent niet, erkent Leo Linnartz. Het edelhert vervult eenzelfde rol en had ook in de duinen uitgezet kunnen worden. Ruud Lardinois van de Stichting Kritisch Bosbeheer, ook één van de partijen achter de introductie, vindt ze niet uitwisselbaar. 'Wisenten eten grote hoeveelheden ruw gras van redelijke kwaliteit

Leo Linnartz turend naar de wisenten.

en kunnen terugschakelen naar laagwaardiger voedsel. Edelherten eten juist lang selectief. Daardoor kunnen plantensoorten verdwijnen.'

Wisenten voegen in beider ogen wel degelijk iets toe aan het proces van natuurbeheer, omdat ze veel meer dan andere grazers ook in bossen naar voedsel zoeken. In Duitsland, Zweden en Rusland laten ervaringen dat zien. 'In Duitsland zijn nog enkele plekken te vinden waar het Hudewaldsysteem wordt toegepast, zoals in Bad Harzburg en Urwald Sababurg bij Kassel. Runderen lopen daar al 900 jaar in bosgebieden. Dat leidt tot een plantenvegetatie waar liefhebbers in Nederland alleen maar van kunnen dromen. De Wisenten, die nu in het bos rondstappen, zijn er om de variatie in soortenrijkdom vast te houden', aldus Lardinois.

Onderzoek

Goed wetenschappelijk onderzoek naar gedrag en eetpatronen van Wisenten ontbreekt. In Oost-Europa bestaat wel onderzoek, maar dat is volgens de woordvoerder van De Ark moeilijk toegankelijk. Bovendien voeren beheerders van natuurgebieden in bijvoorbeeld Polen, waar de drie Wisenten uit Het Kraansvlak vandaan komen, ze in de winter bij. Niet omdat ze dat nodig hebben, maar om te voorkomen dat ze de schors van bomen eten of op zoek gaan naar voedsel buiten de natuurgebieden. Houtbedrijven en boeren willen dat voorkomen.

Om er achter te komen wat en hoeveel Wisenten eten is wetenschappelijk onderzoek nodig. Dat is voor de initiatiefnemers een extra reden om ze naar Nederland te halen. Omdat er zoveel onbekend is, koos de groep wilde natuurbeheerders voor het gebied in de duinen waar een heel gevarieerd landschap aanwezig is. Dan wordt inzichtelijk waarnaar de voorkeur uitgaat. Het terrein is 220 hectare groot en biedt straks plek aan maximaal zes Wisenten.

In de duinen lopen de eerste drie oerdieren niet in een erg natuurlijk situatie. Er staat een groot hek omheen. Publiek mag er niet in en krijgt zo de dieren ook niet of nauwelijks te zien. Leo Linnartz: 'Het blijven wilde dieren. Als er veel mensen op af komen en ze ingesloten raken, bestaat de kans dat ze in paniek raken en dwars door een groep mensen of zelfs door de omheining heen gaan.'

Grazerspallet

Of de komst van Wisenten een eerste stap is naar de grote droom van veel wilde natuurbeheerders, is de vraag. Hun ideaalplaatje bestaat uit grote gebieden, zoals de Veluwe, delen van Drenthe en de Brabantse zandlandschappen. Daarin willen ze een volledig pallet aan grazers hebben. Behalve Wisenten, edelherten, runderen en paarden staat ook de eland op de nominatie. Hoe meer grazers, hoe robuuster het landschap, stellen zij.

**Nu nog
wachten op
de eland**

Leo Linnartz neemt het duingebied als voorbeeld, waar het probleem speelt van vervilting door stikstofdepositie uit de lucht. Vervilting is het ontstaan van een dichte mat van onverteerd (gras)strooisel, waardoor zaden van andere plantensoorten geen kans meer krijgen om tussen de grassen te ontkiemen. Dat proces ontstond nadat de konijnenpopulatie sterk afnam, legt de woordvoerder van De Ark uit. 'Konijnen zijn ook grazers. Ze houden het gras kort, zodat er verjonging optreedt. Daarvan profiteren tal van planten. Nu de konijnen door ziekte sterk zijn teruggedrongen is dit natuurlijke proces sterk teruggedrongen. Paarden, Hooglanders en Wisenten vreten dat ruwe gras wél op, zodat er opnieuw verjonging optreedt. Konijnen, die proberen terug te komen, hebben daar baat bij. Bij grote natuurgebieden met veel grazers geldt hetzelfde. Er zal altijd fluctuatie optreden in aantallen dieren per soort, maar het gebied kan deze veranderingen dan wel zelf opvangen zonder menselijk ingrijpen.'

Onrealistisch

Ook andere deskundigen, waaronder specialist grote grazers Harm Piek van Natuurmonumenten, ondersteunen het mooie van gebieden met een pallet aan grote grazers. Tegelijk plaatst hij kanttekeningen bij de haalbaarheid. 'Om Wisenten als wilde soort in stand te houden, heb je een groep van vijftig dieren nodig om inteelt te voorkomen. Dan praat je over een oppervlakte van minimaal 10.000 hectare. Op de Veluwe met 40.000 hectare en in Drenthe zijn die gebieden er wel, maar gooien eigendomsverhoudingen roet in het eten. Grote delen van de Veluwe kennen een bosbouwdoelstelling. Die eigenaren willen geen dieren die voor dode bomen zorgen. Bovendien moeten er overal hekken weg en zullen wegen autoluw gemaakt moeten worden. Daar zal weerstand tegen zijn. Het uitzetten van Wisenten in Het Kraansvlak is daarom vooral wetenschappelijk en niet direct een opstap naar een verdere introductie.'

Nederland is naar zijn idee een beetje te vol voor zoveel grote grazers. Voor het realiseren van die droom zullen de wilde natuurbeheerders de grens over moeten. In Duitsland en Frankrijk kunnen ze terecht. Daar worden inmiddels oude militaire oefenterreinen voor dit doel omgevormd.

Nederlandse runderrassen te dom

De gedachte voor wilde natuur heeft sinds de jaren zeventig vaste voet gekregen in het Nederlandse natuurbeheer. De pleitbezorgers voor die wilde natuur willen grote terreinen beheren met zo weinig mogelijk menselijke ingrepen. De mens beschouwen zij als een versturende factor. De natuur moet geheel haar gang kunnen gaan, de mens moet er eigenlijk uit geweerd worden.

Dankzij hun inspanningen en dankzij overheidssubsidies kwam de ene na de andere grote grazer de grens over. Volgens Leo Linnartz van Ark natuurontwikkeling een absolute noodzaak, omdat de restanten van de oude Nederlandse runderrassen onvoldoende bijdragen aan een gevarieerde soortensamenstelling. 'Grazers die grote hoeveelheden ruw gras verwerken ontbraken. De oude Nederlandse runderrassen zijn helaas ongeschikt voor dit soort terreinen. Zelfs het Brandrode rund uit het rivierengebied, die het meest geschikt zou zijn, moet 's winters worden bijgevoerd. Ze eten alleen het jonge verse eiwitrijke gras en denken er niet over om ruigtes in te lopen. Op die manier ontstaat er een vrij eenzijdig landschap met bos en grasvegetatie.'

Volgens Leo Linnartz lijken deze runderrassen als de brandroden wel oud, maar ontbreekt het aan robuustheid. Ze zijn doorgefokt op eigenschappen voor mensen en ingekruist met hoogproductieve rassen. Bovendien gaat het om de laatste restanten van wat eens grote populaties waren, zodat er slechts een vrij smal genepakket over is. 'En ze zijn dom, suf en dement', voegt Ruud Lardinois van Kritisch Bosbeheer er aan toe. 'Als er een dik pak sneeuw ligt, kunnen ze geen voedsel meer vinden. Een eland of Wisent blijft onder die omstandigheden bijvoorbeeld drie dagen onder een spar liggen om zo min mogelijk energie te verbranden. Ook bezitten die dieren een soort van blauwdruk in hun kop, zodat ze naar plekken lopen waarvan ze denken dat daar nog wel voedsel valt te halen. Deze rassen hebben weten te overleven in moeilijke gebieden. Nederlandse runderen zijn te veel aangepast.'

Buitenlandse grazers

Het Groninger Landschap introduceerde in 1981 als eerste een buitenlandse grazer. Op landgoed Ennemaborg bij Midwolda zette de natuurorganisatie Konikpaarden uit. Ze stammen direct af van het oerpaard de Tarpan. In 1982 kwamen de eerste Schotse Hooglanders in Nationaal Park Veluwezoom, nadat een voorstel om Wisenten uit te zetten strandde. Een jaar later introduceerde Staatsbosbeheer het Heckrund in de Oostvaardersplassen. Dat is een teruggefokt rund dat volgens de Duitse broers Heck zoveel mogelijk het oerrund benadert. Later zetten de natuurorganisaties ook Galloways, IJslanders, Rode Geuzen, Fjorden, Herefords en andere buitenlandse rassen voor begrazing in naast enkele Nederlandse rassen zoals het brandrode rund en blaarkoppen.

Konikpaarden

Edelhart

Schotse Hooglander